

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

موضوع:

بررسی تطبیقی سیاستها، اهداف و تشکیلات آموزش و پرورش
استثنایی در کشورهای آمریکا، هند و ایران

پایان نامه

جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد علوم تربیتی

گرایش آموزش و پرورش تطبیقی

استاد راهنما: جناب آقای دکتر اسماعیل زارعی زوارکی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر بهرام محسن پور

استاد داور: سرکار خانم دکتر فرخنده مفیدی

پژوهشگر: سمیه یزدانیپوری

تهران - زمستان ۸۹

تقدیم به

گلبانگ گذشت و ایثار، هم آغوش تعریف صبر، همسر مهربانم

و

پسر عزیزم دانیال، که لحظه های ناب و بی بازگشت با او بودن را به خاطر این

مرحله از تحصیلم از دست دادم.

نهال را باران باید
تا بشوید غبار نشسته بر برگهایش
و سیرابش کند از آب حیات

و آفتاب باید
تا بتاباند
نیرو را
و محکم کند
شاخه های تازه روئیده را

به نام مادر
بوسه ای باید زد
دست هایی را
می شویند غبار خستگی روزگار را
و سیراب می کنند روح تشنه را

به نام پدر
بوسه ای باید زد
دست هایی را
که می تابانند
نیرو را
و محکم می کنند
استواری پایه های زیستن را

تقدیر و تشکر

سپاس خداوند مهربان را که از لطف بی انتهای خویش مرا به تحصیل دانش رهنمون شد، تا از این راه عظمت بی دریغش را روز به روز بیشتر دریابم.

بدینوسیله مراتب تشکر و قدردانی خود را از زحمات اساتید گرانقدری که بی وقفه مرا در مسیر کسب دانش هدایتگر بوده و افق های علمی تازه ای را بر من روشن نموده اند، اعلام می دارم: استاد گرانقدر جناب آقای دکتر اسماعیل زارعی زوارکی، که شور و اشتیاقشان مشوق من در راه کسب علم و دانش بوده و در تمام طول تحقیق از راهنمایی های ایشان بهره برده ام، تشکر و قدردانی می کنم.

نهایت تشکر خود را از جناب آقای دکتر بهرام محسن پور استاد فرزانه ای که علم، تعهد و تخصصش بر کسی پوشیده نیست، اعلام می دارم.

از استاد عزیز سرکار خانم دکتر فرخنده مفیدی که زحمت داوری این پایان نامه را به دوش کشیدند، صمیمانه قدر دانی می نمایم.

همچنین مراتب امتنان خود را از استاد بزرگوار جناب آقای پروفیسور احمد آقازاده، که نگاه پدرانه ایشان مایه دلگرمی من بوده است، او که صفات قابل تمجید انسانی را با توانمندیهای علمی و مدیریتی ترکیب نموده و همواره شوق آموختن را در من بیدار کرده است، اعلام می دارم.

سمیه یزدانپوری

زمستان ۸۹

چکیده

پژوهش حاضر تحت عنوان " بررسی تطبیقی سیاستها، اهداف و تشکیلات آموزش و پرورش استثنایی در کشورهای آمریکا، هند و ایران " به مقایسه تطبیقی نظام آموزش و پرورش استثنایی در جهت بهبود آموزش و پرورش کودکان استثنایی و ارائه راهکارهای مناسب، به تحلیل و بررسی اهداف، سیاستها و ساختار و تشکیلات نظام های آموزش و پرورش استثنایی در سه کشور آمریکا، هند و ایران می پردازد. سوالات پژوهش عبارتند از :

۱. ساختار و تشکیلات آموزش و پرورش کودکان استثنایی در آمریکا، هند و ایران چگونه است؟
۲. اهداف آموزش و پرورش کودکان استثنایی در آمریکا، هند و ایران کدامند؟
۳. سیاستهای آموزش و پرورش کودکان استثنایی در آمریکا، هند و ایران چگونه است؟
۴. وجوه تفاوت و تشابه نظام آموزش و پرورش کودکان استثنایی در آمریکا، هند و ایران کدام است؟

این پژوهش از نوع کاربردی و روش آن تطبیقی با استفاده از تحلیل اسناد و براساس الگوی چهار مرحله ای « جرج بردی » می باشد. از میان ابعاد مختلف نظام آموزش و پرورش استثنایی به صورت هدفمند سیاست ها، اهداف و تشکیلات نظام آموزش و پرورش استثنایی و در کشورهای آمریکا، هند و ایران انتخاب شده است.

بیشتر کسانی که ابعاد مختلف آموزش و پرورش ویژه را مورد بررسی قرار داده اند به این نکته ادعان دارند که شرایط حاکم بر نظام آموزشی ویژه و مجزا در شرایط کنونی نمی تواند پاسخگوی نیازهای انسانی و اجتماعی و نیز آموزشی همه ی افراد با نیازهای ویژه در یک جامعه باشد. نتایج این پژوهش نشان می دهد که در مقایسه با کشورهای پیشرو، کشور ما با مشکل فقدان قانون مصرح در حمایت از آموزش و پرورش فراگیر روبه روست.

در کشور ما رایگان بودن آموزش و پرورش ویژه و پیش بینی منابع بیمه درمان و آتی در منابع مالی آموزش و پرورش استثنایی، فهمی مناسب از حمایتهاست، لیکن در مقایسه با کشورهای مورد مقایسه از قاعده جلوگیری از هر گونه هزینه اضافی به دلیل معلولیت، فاصله داریم. کشور ما در برنامه ریزی، مقایسه با کشورهای پیشرو با مشکل ساختار متمرکز مواجه است. در پایان پیشنهادهایی در جهت بهبود آموزش و پرورش استثنایی با توجه به یافته های تحقیق ارائه شده است.

کلیدواژگان: آموزش و پرورش ویژه، آموزش و پرورش فراگیر، نظام آموزش و پرورش استثنایی، بررسی تطبیقی

فهرست مطالب

فصل اول: طرح پژوهش

۲	مقدمه
۴	بیان مساله
۶	ضرورت و اهمیت مساله
۸	اهداف پژوهش
۸	هدف کلی
۸	اهداف فرعی
۸	سؤال های پژوهش
۹	تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی

فصل دوم: ادبیات پژوهش

۱۶	مقدمه
۱۷	کودک استثنایی کیست؟
۲۰	طبقه بندی کودکان استثنایی
۲۰	توزیع فراوانی کودکان استثنایی
۲۱	ضرورت و فلسفه آموزش و پرورش کودکان استثنایی
	تاریخچه آموزش و پرورش کودکان استثنایی در جهان
۲۴	تاریخچه آموزش و پرورش نابینایان در جهان
۲۵	تاریخچه آموزش و پرورش ناشنوایان در جهان
۲۶	تاریخچه آموزش و پرورش افراد عقب مانده ذهنی در جهان

- ۲۹ ----- جنبش عادی سازی
- ۳۰ ----- بیانیه سالامانکا و چهار چوب عمل در آموزش ویژه (یونسکو ۱۹۹۳ م.)
- ۳۱ ----- آموزش و پرورش فراگیر چیست؟
- ۳۲ ----- فلسفه و مبانی آموزش فراگیر
- ۳۵ ----- ضرورت فراگیرسازی آموزش و پرورش
- ۳۷ ----- نقش و جایگاه خانواده در آموزش و پرورش فراگیر
- ۷۳ ----- فراگیر سازی مزایا و معایب
- ۴۰ ----- کلیاتی پیرامون کشور آمریکا
- ۴۲ ----- سیاست های آموزشی
- ۴۴ ----- ساختار نظام آموزشی
- ۴۶ ----- تعریف معلولیت
- ۴۷ ----- شیوع معلولیت در آمریکا
- ۴۸ ----- نگرش جامعه و والدین کودکان استثنایی
- ۴۹ ----- سیر تحول آموزش و پرورش استثنایی در امریکا
- ۵۱ ----- نگاهی به قانون سال ۱۹۷۵ برای معلولین
- ۵۶ ----- شش اصل کلیدی قانون سال ۱۹۷۵
- ۵۷ ----- حقوق معلولین
- ۵۸ ----- انواع کلاس ها و خدمات ایجاد شده برای کودکان استثنایی
- ۵۹ ----- شرایط پرسنل کودکان استثنایی و چگونگی تأمین نیروی انسانی
- ۶۰ ----- شناخت کودک استثنایی
- ۶۱ ----- بهداشت
- ۶۲ ----- برنامه درسی

- ۶۳----- برنامه آموزشهای انفرادی
- ۶۶----- تسهیلات ویژه
- ۶۷----- طرح ها و برنامه های خدماتی
- ۶۹----- کاربرد رایانه در آموزش و پرورش استثنایی
- ۷۱----- هزینه آموزش و پرورش استثنایی
- ۷۳----- کلیاتی پیرامون کشور هند
- ۷۴----- سیاست های آموزشی
- ۷۸----- ساختار نظام آموزشی
- ۸۰----- تعریف معلولیت در هند
- ۸۰----- شیوع معلولیت در هند
- ۸۱----- نگرش جامعه و والدین کودکان استثنایی
- ۸۲----- سیر تحول آموزش و پرورش استثنایی در هند
- ۸۴----- مدارس استثنایی
- ۸۵----- معلمان در آموزش و پرورش استثنایی
- ۸۵----- تربیت معلم کودکان استثنایی
- ۸۶----- طرح ها و برنامه های ۵ ساله آموزش و پرورش استثنایی
- ۸۹----- فرصتهای شغلی برای معلولین
- ۸۹----- کمیته ملی هماهنگی معلولین
- ۹۰----- تسهیلات ویژه معلولین
- ۹۱----- کلیاتی پیرامون کشور ایران
- ۹۲----- سیاست های آموزشی
- ۹۳----- ساختار نظام آموزشی

- تعریف معلولیت-----۹۴
- شیوع معلولیت در ایران-----۹۵
- نگرش جامعه نسبت به معلولین-----۹۶
- سیر تحول آموزش و پرورش استثنایی در ایران-----۹۷
- تاریخچه آموزش و پرورش نابینایان در ایران-----۹۸
- تاریخچه آموزش و پرورش ناشنوایان در ایران-----۱۰۰
- تاریخچه آموزش و پرورش کودکان عقب مانده ذهنی در ایران-----۱۰۱
- آموزش و پرورش فراگیر در ایران-----۱۰۲
- قانون تشکیل سازمان آموزش و پرورش استثنایی-----۱۰۳
- وظایف سازمان آموزش و پرورش استثنایی-----۱۰۴
- گروههای تحت پوشش سازمان آموزش و پرورش استثنایی-----۱۰۶
- شناخت کودکان استثنایی-----۱۰۷
- ساختار آموزش و پرورش کودکان و دانش آموزان کم توان ذهنی-----۱۰۷
- ساختار آموزش و پرورش کودکان و دانش آموزان آسیب دیده بینایی-----۱۰۹
- ساختار آموزش و پرورش دانش آموزان آسیب دیده شنوایی-----۱۱۰
- ساختار آموزش و پرورش دانش آموزان چند معلولیتی-----۱۱۲
- برنامه درسی-----۱۱۵
- دانش آموزان استثنایی-----۱۱۶
- معلمین آموزش استثنایی-----۱۱۷
- تربیت معلمان رشته روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی-----۱۱۷
- هزینه آموزش و پرورش استثنایی-----۱۱۸

پیشینه ی تحقیق

- ۱۲۱ ----- تحقیقات داخلی -
- ۱۲۲ ----- تحقیقات خارجی -

فصل سوم: روش پژوهش

- ۱۲۵-----مقدمه
- ۱۲۶-----روش تحقیق
- ۱۲۶-----روش تجزیه و تحلیل داده ها
- ۱۲۷-----ابزار گرد آوری اطلاعات
- ۱۲۷-----جامعه ی آماری، روش نمونه گیری و حجم نمونه

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

- ۱۳۰-----مقدمه
- سوال ۱ : ساختار و تشکیلات آموزش و پرورش کودکان استثنایی در
- ۱۳۱ ----- آمریکا، هند و ایران
- سوال ۲ : اهداف آموزش و پرورش کودکان استثنایی در آمریکا، هند
- ۱۴۶-----و ایران
- سوال ۳ : سیاستهای آموزش و پرورش کودکان استثنایی در آمریکا، هند
- ۱۴۹-----و ایران
- سوال ۴: وجوه تفاوت و تشابه نظام آموزش و پرورش کودکان استثنایی
- ۱۵۷-----در آمریکا، هند و ایران

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۱۶۵	مقدمه
۱۶۶	خلاصه
۱۶۹	نتیجه گیری
۱۷۶	پیشنهادهایی مبتنی بر یافته های تحقیق
۱۷۸	پیشنهادهایی برای تحقیق در آینده
۱۷۹	محدودیت های پژوهش
۱۸۰	منابع فارسی
۱۸۴	سایت های مورد استفاده
۱۸۷	منابع لاتین

فهرست جداول

۲۱	جدول شماره ۱: توزیع فراوانی کودکان استثنایی
۶۹	جدول شماره ۲: کودکان ۶ تا ۲۱ ساله که در سال تحصیلی ۲۰۰۶-۲۰۰۷ از خدمات آموزش و پرورش ویژه استفاده کرده اند:
۸۱	جدول شماره ۳: شیوع معلولیت در هند
۸۵	جدول شماره ۴: معلمان در آموزش و پرورش استثنایی هند
۹۵	جدول شماره ۵: جمعیت معلول بر حسب جنس به تفکیک ساکن و غیر ساکن
۹۵	جدول شماره ۶: جمعیت معلول بر حسب جنس و تعداد معلولیت به تفکیک ساکن و غیر ساکن
۹۶	جدول شماره ۷: توزیع نسبی معلولیتها بر حسب موارد معلولیت و جنس معلول
۱۱۶	جدول شماره ۸: نرخ ثبت نام کودکان استثنایی در مقطع آموزش ابتدایی بر مبنای جنسیت

- جدول شماره ۹: نرخ معلمین آموزش استثنایی-----۱۱۷
- جدول شماره ۱۰: اعتبارات سازمان آموزش و پرورش استثنایی-----۱۲۰
- جدول شماره ۱۱: خدمات سازمان های دولتی در هند به معلولین-----۱۳۶
- جدول شماره ۱۲: مقایسه اهداف آموزش و پرورش استثنایی در سه کشور آمریکا، هند و ایران ۱۴۸
- جدول شماره ۱۳: مقایسه سیاستهای آموزش و پرورش استثنایی در سه کشور آمریکا، هند و ایران-
----- ۱۵۶
- جدول شماره ۱۴: تشابهات و تفاوت‌های آموزش و پرورش کودکان استثنایی از لحاظ ساختار و
تشکیلات در سه کشور آمریکا، هند و ایران-----۱۶۱
- جدول شماره ۱۵: تشابهات و تفاوت‌های آموزش و پرورش کودکان استثنایی از لحاظ اهداف در سه
کشور آمریکا، هند و ایران-----۱۶۲
- جدول شماره ۱۶: تشابهات و تفاوت‌های آموزش و پرورش کودکان استثنایی از لحاظ سیاستها در سه
کشور آمریکا، هند و ایران-----۱۶۳
- پیوست ۱: جدول کلمات اختصاری-----۱۸۹

فصل اول:

طرح تحقیق

آموزش و پرورش¹ یکی از مهم ترین ارکان هر جامعه ای از ابتدا تا کنون می باشد که همواره با رشد علم و تحول جوامع دچار تغییر و تحول شده ، امروزه که جهان با آهنگی سریع در حال تغییر و تحول است نظام آموزش و پرورش تمام کشورهای دنیا نیز با تحولی عظیم رو به رو شده و فرایند تدریس - یادگیری شکلی نو به خود گرفته است.

مطالعه جوامع نشان می دهد که انسان ها نیز همانند سایر اجزای طبیعت دارای ساختاری متنوع و متفاوت هستند و با وجود همگونی ظاهری ، گوناگونی های بسیاری بین اعضای جامعه هر چند کوچک به چشم می خورد. این تفاوتها ممکن است در ابعاد ظاهری همچون رنگ پوست ، قوای حسی و یا در میزان بهره مندی از استعدادهای خدادادی همچون هوش و خلق و توانمندیهای جسمانی باشد. حتی ممکن است این تفاوتها به دلیل تأثیر عوامل محیطی. همچون حوادث و بیماری ها باشد که منجر به محدودیت هایی برای فرد می شوند. یکی از معضلات جدی که هنوز در برخی از جوامع به چشم می خورد بی اعتنایی به این تفاوتهاست ، که به تبع آن در طراحی و سازمان دهی زیر ساخت های اجتماع نیز کمتر به این واقعیت توجه می شود.

بی تردید آموزش و پرورش مهم ترین نهاد اجتماعی است که از دیرباز با این معضل دست به گریبان بوده و این تناقض را پیش رو داشته است که آیا وظیفه آموزش و پرورش صرفاً توجه به تربیت محدودی است که قرار است امور کشور را به دست گیرند؟ یا تربیت تمام کودکان و دانش آموزان را ورای تفاوتهای آنان به عهده دارد؟ بدون شک وجود این تنوع و تفاوت وظیفه دولت ها را در برنامه ریزی و اجرای خط مشی آموزشی به مراتب دشوارتر می کند. زیرا از یک سو لازم است به این تنوع و تفاوت احترام بگذارند و از سوی دیگر دست کم وحدتی که لازمه ی بقای هر جامعه است را حفظ کنند.

در جوامع مختلف ، چگونگی برخورد نگرش انسان ها نسبت به مسأله کودکان استثنایی به ویژه کودکانی که دچار اشکالات مشخص شده ذهنی و جسمی هستند، بستگی به شرایط و آگاهیهای اجتماعی ، اقتصادی، سیاسی ،فرهنگی ، مذهبی و اخلاقی مردم آن جامعه دارد. اما به طور کلی از نقطه نظر تاریخی ، بشر از سه مرحله ی فکری متفاوت نسبت به این کودکان گذشته است:

در مرحله ی اول این قبیل کودکان یا به طرق مختلف از بین برده می شدند یا از اجتماع طرد می گشتند ، در مرحله ی دوم به این گروه با دید ترحم و حمایت می نگریستند و در مرحله ی سوم یعنی در سال های اخیر ، پذیرفتن کودکان استثنایی در جامعه در کنار دیگر کودکان و استفاده از توانایی های آنان تا آنجا که امکان پذیر باشد ، مطرح گردیده است.

این تفکر که کودکان استثنایی نیز همانند سایر دانش آموزان نیاز به آموزش و پرورش در محیطی عادی و همراه با همسالان خود دارند بسیار جدید است. قوانین باید به گونه ای تدوین شود که آموزش و پرورش برای تمام کودکان امکان پذیر و مجانی باشد . دانش آموزان استثنایی نیز نباید از این قوانین مستثنی باشند زیرا آنان نیز مانند سایر دانش آموزان به آموزش و پرورش در خور تواناییها و نیازهایشان احتیاج دارند. آموزش و پرورش باید امکانات را به گونه ای فراهم آورد تا هر یک از دانش آموزان اعم از استثنایی یا عادی بتواند به حداکثر رشد ذهنی و جسمی خویش که امکان دارد برسد. تربیت دانش آموزان استثنایی به مربیان و مشاوران ورزیده و آشنا با دشواریهای اینگونه دانش آموزان احتیاج دارد. اخیراً در کشور ما به اینگونه آموزش اهمیت داده می شود و تعداد و تعداد مراکز ، موسسات و همچنین متخصصان این رشته روز به روز بیشتر می گردد. باید اعتراف کنیم که راه درازی در پیش داریم که باید بپیماییم و جاده ای ناهموار که هموار نماییم ولی روزنه های امید از انتهای جاده سوسو می زند و ما را در این راه تشویق و امیدوار می کند.

بیان مسأله

دانش آموز ویژه نگاه ویژه می طلبد. توجه به شناخت و آموزش و پرورش کودکان و دانش آموزان استثنایی، یعنی افرادی که به دلایل خاص جسمانی، ذهنی، عاطفی، روانی نمی توانند از برنامه های عادی آموزشی به نحوی مطلوب بهره مند گردند، از نشانه های پیشرفت و اصالت و قوت و غنای فرهنگ و نظام آموزش و پرورش هر جامعه ای است.

کوشش در جهت شناسایی و برنامه ریزی و ایجاد تسهیلات آموزشی هرچه بیشتر برای کودکان و دانش آموزان استثنایی، عمدتاً به دلیل نیاز فرهنگی فوق العاده از اولویت خاصی برخوردارند، از اهداف نظام آموزشی است. مطابق ارقام و آمار بین المللی حدود ۱۰ الی ۱۵ درصد از کل دانش آموزان سنین مدرسه رو در هر جامعه ای به نحوی نیاز به برنامه های آموزشی ویژه دارند. نگاهی کوتاه به آمار کل دانش آموزانی که در حال حاضر زیر پوشش آموزش و پرورش استثنایی قرار دارند بیانگر این حقیقت است که امروزه فقط کمتر از یک درصد از کل این دانش آموزان واجب التعلیم از برنامه های آموزش استثنایی برخوردار بوده و بقیه با همه مشکلات و نارسایی ها، در مدارس معمولی جایگزین می گردند و یا در مواردی اصلاً از کلاس و مدرسه بهره ای نمی برند و این موضوع از مسئولیت اولیای امور در تهیه و تنظیم برنامه های جامعی در جهت شناسایی و آموزش و پرورش کودکان و دانش آموزان استثنایی خبر می دهد.

پدیده ناتوانی و معلولیت پدیده ای است به قدمت بشر و از دوران های اولیه این افراد به واسطه ی معلولیت شان مورد تبعیض، بدرفتاری، کشتار و به نوعی تزییع حقوق قرار گرفته اند که البته هنوز هم بسیاری از حقوق آنها نقض می شود.

آنچه در تاریخچه ناتوانی و معلولیت می توان دید این است که تا دوران ظهور ادیان همیشه برخورد با معلولیت به صورت محو و از بین بردن آن بوده است، یعنی عمدتاً بچه های معلول را به رودخانه می انداختند یا در بیرون روستا یا شهر برای خوراک گرگها قرار می دادند و حتی برای شفای افراد سالم آنها را در پیشگاه الهه ها قربانی می کردند. می توان گفت ظهور ادیان و رشد جنبه های

انسانی زمینه را برای توجه به معلولان فراهم ساخت. از این زمان است که بشر نگاه متفاوتی با قبل نسبت به معلولان از خود نشان می دهد.

امروزه آموزش این کودکان همانند دیگر همسالان خود جایگاه ویژه ای پیدا کرده است. مطالعات تطبیقی به ما کمک می کند تا دریابیم دیگران دیگران در راه ساختن نظام های نوین آموزشی خود چه اقداماتی را به عمل آورده اند و چه تدابیری را در جهت اصلاحات آموزشی خویش اتخاذ کرده اند ، استفاده از تجارب دیگر کشورها در زمینه آموزش و پرورش استثنایی در اکثر کشورها گسترش یافته است.

بنابراین محقق در تحقیق حاضر به دنبال بررسی تطبیقی سیاست ها، اهداف و تشکیلات نظام آموزش و پرورش استثنایی کشورهای آمریکا، هند و ارائه راهکارهایی مناسب برای ایران است.

ضرورت و اهمیت مسأله

سخن از کودکان استثنایی، سخن از تفاوتهاست، سخن از ایفای مسئولیت هاست، سخن از احیای انسان هاست، سخن از تکلیف ها و انتظارهاست، سخن از شناخت ویژگی ها و تواناییهاست، سخن از قابلیتهاست و سرانجام سخن از رفع موانع و هموار کردن طریق رشد و شکوفایی استعدادهاست.

کلمه ی استثنایی^۱ واژه ای جامع و کلی است که به معنای دقیق کلمه شامل همه ی انسان ها می شود زیرا خلقت انسان از دیدگاه الهی، خلقتی ویژه و استثنایی است، اما از نظر آموزشی، امروزه واژه استثنایی به کودکانی اطلاق می شود که از جهات مختلف ذهنی، جسمی، عاطفی و اجتماعی تفاوت قابل ملاحظه ای با دیگر کودکان همسال خود دارند به نحوی که به لحاظ همین تفاوتها محسوس قادر نیستند از برنامه های درسی عادی که اصولاً بر پایه ویژگی ها و تواناییهای مشترک اکثر کودکان در سنین مختلف تنظیم شده است، به طور شایسته و بایسته بهره مند شوند.

در چند دهه ی گذشته آموزش ویژه دستخوش تغییرات چشمگیری شده است، گسترش برنامه های آموزشی آنقدر سریع بوده است که متخصصان اندکی توانسته اند خود را با آن همگام کنند. ناهمگنی در حوزه ی آموزش ویژه که به دلیل وجود گروههای مختلف استثنایی است و وجود رشته های تخصصی مختلف که به کودکان استثنایی خدمات ارائه می دهند باعث پیچیده تر شدن این حوزه مهم شده اند.

در کشور ما آموزش ویژه با کاستی های جدی رو به رو است. تعداد کودکانی که خدمات ویژه دریافت می کنند با تعداد کودکانی که واجد شرایط دریافت خدمات هستند تفاوت چشمگیری دارد. نوع و میزان خدماتی که به کودکان استثنایی ارائه می شود با استانداردهای جهانی فاصله ی زیادی دارد.

1- EXCEPTIONAL